

بررسی تغییرات سبک زندگی در جامعه روستایی ایران^۱

دکتر مصطفی ازکیا^۲، سکینه حسینی رودبارکی^۳

چکیده

موضوع مقاله حاضر، مطالعه تغییرات سبک زندگی در جامعه روستایی است. در این مطالعه تغییرات سبک زندگی در روستای مورد مطالعه از قبل از اصلاحات ارضی تا به امروز بررسی شده است. برای این منظور و بر اساس چارچوب نظری به کار گرفته در این تحقیق با تأکید بر دیدگاه بوردیو و اینگلهارت به تبیین تغییرات سبک زندگی در جامعه روستایی با تأکید بر نسل پرداخته شده است. در این پژوهش از روشهای کیفی و کمی در علوم اجتماعی و با بهره‌گیری از رویکردهای جدید در مطالعات توسعه روستایی، از جمله، روش ارزیابی سریع روستایی^[۱] (در جهت شناخت اجمالی روستا) و از روش ارزیابی مشارکتی روستایی^[۲] (برای بهره‌گیری از توانایی، درک و شناخت روستاییان نسبت به تحولات تاریخی روستا و پتانسیل‌های جامعه روستایی، تدوین نقشه، جدول و...) استفاده شده است. در روش کمی با استفاده از رگرسیون لجستیک به آزمون مدل نظری پرداخته شد. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که سن و سرمایه فرهنگی ۸۶/۱٪ از تغییرات سبک زندگی را در جامعه روستایی تبیین می‌کند. در مجموع می‌توان گفت متغیر نسل نقش مهمی در تغییرات ایجاد شده در سبک زندگی روستایی دارد. جایگزینی نسلی در روستا و افزایش تحصیلات نسل سوم جامعه روستایی را با تغییرات گسترده رو به رو کرده است.

واژگان کلیدی: اوقات فراغت، تفاوت نسلی، تغییر اجتماعی، سبک زندگی، جامعه روستایی.

تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۸۸/۶/۲۱

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۸۸/۴/۲۳

۱- مطالعه موردی این بررسی در روستای "آهنگر محله" از روستاهای شهرستان گرگان در سالهای ۱۳۸۵ تا ۱۳۸۷ صورت گرفته است.

۲- استاد گروه علوم اجتماعی دانشگاه تهران (نویسنده مسئول) Mazkia@Azkia.ir

۳- کارشناس ارشد توسعه روستایی دانشگاه تهران hoseini41@yahoo.com

مقدمه

گرایش به دگرگونی در ذات همه جامعه‌های انسانی وجود دارد. دگرگونی از یک نوع جامعه به نوعی دیگر امری اتفاقی و تصادفی نیست، بلکه نشان‌دهنده روندهای فراگیر تکاملی و توسعه‌ای در انطباق‌پذیری جامعه با محیطی گسترش‌یافته است (کوزر ۱۳۷۸، ص ۵۷۶). ارزیابی دیدگاه تکاملی به تبیین منظم فرایندهای دگرگونی درون یک جامعه، فرایندهای گذار از یک نوع جامعه به نوعی دیگر و به ویژه محدوده‌ای که این حالت به صورت نوع‌ها یا "مراحل" متفاوتی تبلور می‌یابد، بستگی دارد. به همین دلیل در این بررسی برای ارزیابی روند تکاملی جامعه روستایی به تحلیل جامعه‌شناختی فرایند گذار جامعه روستایی می‌پردازیم. یکی از مواردی که در این گذار بیش از همه به چشم می‌آید تغییرات بوجود آمده در سبک زندگی جامعه روستایی است. تغییرات به وجود آمده در شیوه پوشاکی، تغذیه، رفتار بهداشتی، شیوه گفتاری، الگوی گذران اوقات فراغت و شکل مسکن روستایی و ... از جمله موارد قابل بررسی است. به نظر می‌رسد این نخستین بار است که در مطالعه روستایی ایران به مقوله سبک زندگی روستایی توجه می‌شود "زیرا مفهوم سبک زندگی برای فهم و توصیف زندگی مدرن شهری ابداع و بکار رفته است. در مطالعات جامعه‌شناسی شهری کلاسیک زندگی شهری به مثابه‌ای از شیوه از زیستن در تقابل با شیوه زندگی روستایی تعریف می‌شود" (فاضلی، ۱۳۸۶).

طرح مساله

مانند مناطق روستایی دیگر کشورهای در حال توسعه، در دهه‌های اخیر، جامعه روستایی ایران دوران گذار خود را طی می‌کند. در گذشته به دلیل عدم وجود راههای ارتباطی روستایی، عدم وجود کانال‌های ارتباطی، فقدان وسایل ارتباط جمعی در روستا و بی‌سوادی یا کم‌سواد روستاییان، روند تغییرات اجتماعی در روستا کند بوده است؛ ولی امروزه به واسطه وجود عوامل فوق‌شاهد وقوع تغییراتی در جامعه روستایی هستیم که از روندی سریعتر نسبت به گذشته برخوردار شده است. نمی‌توان نگاهی توسعه‌ای به روستا داشت و در عین حال چشم بر روی تحولات در حال وقوع در جامعه روستایی بست. بدون شک این تغییرات پیامدهایی اجتماعی-فرهنگی-اقتصادی در جامعه روستایی دارد که بر روند توسعه آن تاثیر می‌گذارد.

آنچه که بیش از همه در این تغییرات به چشم می آید تغییراتی است که در سبک زندگی روستاییان بوجود آمده است. مطالعات بعمل آمده در سالهای اخیر، مبین این واقعیت است سبک زندگی روستاییان در حال دگرگونی و تغییر است. تغییراتی که علاوه بر الگوی مصرف در ساختارهایی چون آداب و رسوم، عقاید و ارزشها و ایدآلها، هنجارپذیری و هنجارسازی و به طور کل سبک زندگی پدید آمده است. الگوی مصرف، وسایل خانگی، تزیینات منزل خوراک پوشاک و ... که می توان از آنها به عنوان سبک زندگی نام برد در این سالها به شدت تغییر کرده است. این تغییرات در جامعه روستایی نسبت به جامعه شهری از شتاب بیشتری برخوردار بوده است بطوریکه می توان از آن به عنوان پدیده "شهری شدن روستا" نام برد. روستاها آنچنان که تصور می شود اجتماعات سنتی به معنای کلاسیک نیستند. بسیاری از روستاها از ظواهر مدرنیته و کاربرد تکنولوژی‌هایی چون برق و وسایل ارتباطی مانند تلویزیون، ماهواره و با از میان برداشته شدن کد مخابراتی بین شهر و روستا- اینترنت، اتومبیل، استفاده از لوازم برقی در منزل و بسیاری از مواهب جدید دیگر بهره‌مند شده‌اند. این بهره‌مندی در واقع به معنای تغییر و دگرگونی در مصرف و الگوی مصرفی روستاهاست. به عبارتی دیگر الگوی مصرفی روستاها یا "سبک زندگی" اجتماعات روستایی، فاقد ویژگی‌های یک جامعه سنتی است.

خسرو خسروی در کتاب جامعه شناسی روستای ایران، از اصطلاح "روستازدگی شهرها" برای بیان دگرگونی‌های بوجود آمده در میان روستاییان استفاده می‌کند. وی معتقد است که، از سال ۱۳۳۵ تا ۱۳۵۵ شمسی، روستاییان مهاجر در حومه شهرها و حاشیه شهرکها ساکن شده و به تدریج بر اثر مشاهده ساختمان، اتومبیل، سینما، پوشاک، خوراک و بالاخره شیوه زندگی شهری، خودآگاهی در آنان پدید می‌آید. در نتیجه، می‌توان گفت از اثرات مهم مهاجرت‌های گروهی روستاییان به شهرها، روستازدگی شهرها یا به دیگر سخن، اثر گذاری فرهنگ روستایی در شهرها است. روستازدگی فرایند متأثر شدن جامعه شهری از فرهنگ دهقانان است (خسروی، ۱۳۸۰، ص ۸۱). به نظر محقق، در آن دوره زمانی، به دلیل مهاجرت‌های روستاییان به شهرها و مشاهده زندگی شهری در حلقیات روستاییان تغییر ایجاد می‌شد، اما در زمان حاضر دیگر نیازی نیست روستایی به شهر بروند تا ظواهر زندگی شهری را ببینند و حلقیات و نفسانیاتش در معرض دگرگونی قرار گیرد. بلکه امروز روستایی در منزل خود با دیدن مظاهر زندگی شهری و جهانی در رسانه‌ها داخلی و

جهانی (ماهواره)، به تعبیر خسروی خلقیات و نفسانیاتش در معرض دگرگونی قرار می‌گیرد. ما اکنون شاهد شکل‌گیری پدیده "شهری شدن روستاها" هستیم بعد از آنکه "روستازدگی شهرها" را سپری کرده‌ایم. تغییرات بسیاری در ابعاد مختلف زندگی روستا وجود آمده است و این تغییرات را می‌توان در اغلب روستاهای ایران مشاهده کرد. نمی‌توان نگاهی توسعه‌ای به روستا داشت و در عین حال چشم بر روی تحولات در حال وقوع در جامعه روستایی بست. بدون شک این تغییرات پیامدهایی اجتماعی-فرهنگی و اقتصادی در جامعه روستایی دارد که بر روند توسعه آن تاثیر می‌گذارد. عدم تمایل جوانان به انجام فعالیت‌های کشاورزی و در نتیجه آن کاهش فعالیت‌های کشاورزی دختران و پسران نسل سوم که موجب شده است تا انجام فعالیت‌های کشاورزی توسط میانسالان و سالخوردگان صورت بگیرد، حرکت از جامعه‌ای تولیدی به سمت جامعه‌ای مصرفی حرکت جوانان روستایی به سمت فردگرایی که می‌توان در نحوه گذران اوقات فراغت آنها مشاهده کرد، بالا رفتن سن ازدواج و... پیامدهای این تغییرات هستند. سوالاتی که این تحقیق در پی پاسخگویی به آنها بوده است عبارتند از:

- ✓ مولفه‌های سازنده سبک زندگی در جامعه روستایی چیست؟
- ✓ بین سبک زندگی نسلها چه تفاوت‌ها و شباهت‌هایی وجود دارد؟
- ✓ کدام متغیرها (متغیرهای مستقل مورد بررسی در این مقاله) بیشترین تبیین‌کننده تغییرات

در جامعه روستایی مورد نظر است؟

در تحقیق مورد نظر پایگاه اقتصادی-اجتماعی، سرمایه فرهنگی و جایگزینی نسلی مفاهیم

نظری بودند که برای بررسی این تغییرات از آنها بهره گرفته شده است.

ضرورت و اهمیت موضوع

اهمیت این بررسی را در دو نکته می‌توان بیان کرد: اول آنکه، جامعه روستایی به عنوان جامعه در حال گذار طی نیم قرن گذشته، دستخوش تغییرات و دگرگونی در شیوه زندگی و ارزش‌های بنیادی فرهنگی شده است در حالیکه در تحلیل‌های جامعه‌شناختی مورد توجه قرار نگرفته‌اند. در مطالعات روستایی ایران اولاً اکثر مطالعات بر ابعاد اقتصادی (مانند مسائل کشاورزی و اصلاحات ارضی) یا ابعاد سیاسی (مانند ساختار قدرت در روستاها و مسائل ارباب و رعیت یا کدخدا و ساختار قشریندی و سازمان اجتماعی روستاها) مطالعه شده‌اند. بخش عمده دیگر مطالعات نیز

درباره چگونگی برنامه‌های توسعه روستایی است. اما مطالعه فرهنگ روستایی ایران اغلب به جمع آوری‌های ساده مواد فولکلوریک و توصیف آداب و رسوم محدود بوده است. ما به ندرت گزارش‌های علمی روشمند درباره کیفیت زندگی، وضعیت روابط بین شخصی روستاییان، چگونگی تربیت، تغذیه خانواده، روابط زن و شوهر، جایگاه وضعیت زنان، کودکان، و بطور کلی سبک زندگی روستاییان در اختیار داریم و دوم آنکه، سبک زندگی از آنجا که درباره رفتارها و فعالیت‌های واقعی است، این امکان را فراهم می‌آورد تا تغییراتی را که تحقق یافته‌اند، مطالعه کنیم و حتی بررسی کنیم که میان آن چه ارزش‌های ما حکم می‌کرده‌اند و نگرش‌های ما به آن تمایل داشته‌اند با آنچه در عمل تحقق یافته است چقدر فاصله وجود دارد. اگر بدانیم که افراد چه می‌کنند، ممکن است دریابیم که چرا این چنین می‌کنند (<http://www.aa-saeidi.com>).

ادبیات نظری موضوع

سبک زندگی: وقتی دنیای اجتماعی متحول می‌شود، به مفاهیمی نو برای درک کردن آن نیازمندیم. کاربرد مفهوم سبک زندگی مطابق با تحولات فرهنگی و اجتماعی تغییر کرده است. تا پیش از جنگ جهانی دوم مفهوم سبک زندگی چندان اهمیتی نداشت و اصولاً با این نام از آن یاد نمی‌شد. جنگ جهانی دوم با گسترش پایه‌های اجتماعی دولت رفاه و به وجود آوردن امکان عملی تولید و مصرف انبوه کالاها، به ویژه کالاهای فرهنگی سبب گردید که شیوه‌های زندگی تنوع بسیار بالایی بیابند. همچنین رشد اقتصادی، ماشینی شدن کار، افزایش دستمزدها و گسترش وسایل تفریح و فراغت جامعه‌ای را در غرب صنعتی پدید آورد که تمایزات سنتی در آن تا اندازه‌ای محو شدند بدین معنا که هر فرد و گروه اجتماعی تنها می‌توانست از طریق تنوعی که در انتخاب شغل، محل زندگی، آرایش و پوشاک خود، سلیقه‌های هنری و زیبا شناختی اش، انتخاب سرگرمی‌ها و نحوه گذران اوقات فراغتش و حتی شیوه‌های عملی و اخلاقی و دینی خویش در جامعه پیش می‌گرفت، خود را از دیگران متمایز کند. کلان شهرها باعث گمنامی آدم‌ها در شهر بودند و از همین رو شناخت افراد بر مبنای شاخص‌های منزلتی گذشته ناممکن شد و شواهدی در دست بود که نشان می‌داد دیگر افراد بر مبنای جایگاه خود در نظام تولید نمی‌اندیشد و رفتار نمی‌کنند (فاضلی، ۱۳۸۲، ص ۶۲). از این زمان بود که مفهوم سبک زندگی در معنی جدید آن مطرح شد. اهمیت روز افزون سبک زندگی ناشی از ارزیابی مجدد فرهنگ مادی است. این ارزیابی نه از

ارزش پولی مستقیم اشیا بلکه از ارزش های اجتماعی و فرهنگی آنها به عمل می آید. سبک زندگی راه الگومند مصرف، درک یا ارج نهادن به محصولات فرهنگ مادی است به منظور شرکت در بازی معیارهای منزلت در زمینه های اجتماعی بی نام و نشان. آشکار است که کاربرد رایج مفهوم سبک های زندگی متوجه معنای نمادین محصولات است یعنی آنچه این محصولات در ورای هویت آشکار خود نمایش می دهند (چنی، ۱۳۸۲، ص ۷۵).

در جامعه شناسی کلاسیک از این مفهوم عمدتاً برای ایجاد تمایز میان طبقات اجتماعی یا گروههای اجتماعی استفاده شده است. دنیای اواسط قرن نوزدهم که مارکس بر تحلیل آن همت گمارده بود آن چنان درگیر فرایند تولید، و چنان بر حول ارزش ها و فرایند های مرتبط با آن سامان گرفته بود، که مفهوم "طبقه اجتماعی" به عنوان مفهومی که تحلیل جایگاه آدمیان در نظام سرمایه داری را ممکن می ساخت در تحلیل مارکسیستی جامعه نوظهور موقعیتی مسلط یافت. حال که به نظر می رسد «مهم ترین تحول پدید آمده در قرن اخیر گسترش تاریخی مصرف بوده است (باکاک، ص ۱۲۰). بنابراین به مفاهیمی جدید برای تحلیل جامعه نیازمندیم. مفهوم یا مفاهیمی که بتوانند تحول پدید آمده را در خود بروز داده و برنامه پژوهشی جدیدی را نیز پیش روی علوم اجتماعی قرار دهند. ظاهراً مفهوم «سبک زندگی» چنین خصایصی را داراست. در تعریفی ساده و کلی می توان سبک زندگی را "شیوه زندگی" یا به نحو دقیق تر الگوها و شیوه های "زندگی روزمره" تعریف کرد که نه تنها شامل الگوهای فردی مطلوب از زندگی بلکه شامل تمام عادات و روش هایی که فرد یا اعضای یک گروه به آنها خو کرده یا عملاً با آنها سر و کار دارد می شود. بنابراین سبک زندگی به خانه و اثاثیه محدود نمی شود و تمام چیزها مانند الگوهای روابط اجتماعی، سرگرمی، مصرف و لباس را در بر می گیرد و نگرش ها، ارزش ها و جهان بینی فرد و گروهی که عضو آن است را منعکس می کند (Thyre C.Uth, 1996, p3).

"سبک زندگی را می توان به مجموعه رفتارها اطلاق کرد که در ظرف زمانی مکانی موسوم به روزمرگی قرار می گیرد: شیوه ی پوشاکی، شیوه های غذایی، شیوه بهداشتی، لهجه، نحوه گذران اوقات فراغت. این مجموعه ها را می توان سازوکار اصلی تولید و بازتولید نظام های اجتماعی تلقی کرد" (Ibid, 5). این پژوهش، در پی "بررسی تغییرات سبک زندگی در جامعه روستایی" با

توجه به تعریف فوق از سبک زندگی می‌باشد. در این تحقیق از مفاهیم تئوری بوردیو برای بررسی سبک زندگی استفاده شده است.

بوردیو: روش بوردیو، توجه کردن به زندگی روزمره است اما نه به شیوه ای که اتنومتدولوژیست‌ها و پدیدارشناسان انجام می‌دهند، بلکه توجه کردن به شرایط مادی و اجتماعی بر ساخته شدن ادراکات و تجربه‌های فردی. و در این میان "اصل ناآگاهی" راهنمای پژوهش وی است. بر اساس این اصل "پدیده اجتماعی را باید نه در آگاهی و هوشیاری افراد، بلکه در نظام روابط عینی ای که در آن قرار گرفته اند جستجو کرد" (فاضلی، ۱۳۸۲، ص ۳۶). نظریه بوردیو از لحاظ ابداع انواع مفاهیم برجستگی خاصی دارد. بوردیو با تلفیقی که از نظریات انجام داد شبکه ای از مفاهیم اصلی را به کار می‌برد. در این بخش از بررسی دیدگاه بوردیو به تعریف این مفاهیم و ارتباط آنها در چارچوب نظری بوردیو و همچنین خود این مفاهیم با یکدیگر می‌پردازیم. این مفاهیم شامل سرمایه در انواع ذکر شده زمینه، منش، عملکرد خواهد بود.

سرمایه: عمده ترین میراث اندیشه بوردیو برای جامعه شناسی مصرف و تحلیل سبک زندگی تحلیل انواع سرمایه برای تبیین الگوهای مصرف است (فاضلی، ۱۳۸۲، ص ۱۰۰). جایگاههای عوامل گوناگون درون یک زمینه را مقدار و اهمیت نسبی سرمایه ای که این عوامل دارند تعیین می‌کند. این سرمایه است که به یک فرد اجازه می‌دهد تا سرنوشت خود و دیگران را تحت نظارت گیرد. بوردیو معمولا از ۴ نوع سرمایه سخن می‌گوید (ریترز، ۱۳۷۴، ص ۷۲۵). هر یک از انواع سرمایه‌ها به نوعی در ایجاد، تقویت یا تغییر دادن سبک زندگی موثرند (فاضلی، ۱۳۸۲، ص ۱۰۰). سرمایه اقتصادی شامل درآمد و بقیه انواع منابع مالی است که در قالب مالکیت جلوه نهادی پیدا می‌کند. سرمایه فرهنگی در بر گیرنده تمایلات پایدار فرد است که در خلال اجتماعی شدن در فرد انباشته می‌شود. بوردیو تحصیلات را نمودی از سرمایه فرهنگی می‌داند. لیکن گرایش به اشیا فرهنگی و جمع شدن محصولات فرهنگی در نزد فرد را سرمایه فرهنگی می‌خواند. سرمایه فرهنگی در برگیرنده تمایلات پایدار فردی است که در خلال اجتماعی شدن در وی انباشته می‌شود (همان، ص ۱۰۰). سرمایه نمادین جزئی از سرمایه فرهنگی است و به معنای توانایی مشروعیت دادن، تعریف کردن، ارزش گذاری یا سبک ساختن است. سرمایه اجتماعی نیز شامل همه منابع واقعی و بالقوه ای است که در اثر عضویت در شبکه اجتماعی کنش‌گران یا سازمان‌ها به دست

آید (ریترز، ۱۳۷۴، ص ۷۲۵). در میان انواع سرمایه، سرمایه فرهنگی نقش بسیار مهمی در اندیشه بوردیو ایفا می‌کند جامعه‌شناسی مصرف و تحلیل وی درباره سبک زندگی بر همین نوع سرمایه متکی است. منش، به ساختارهای ذهنی یا شناختی اطلاق می‌شود که انسانها از طریق آنها با جهان اجتماعی برخورد می‌کنند. انسانها مجهز به یک رشته طرح‌های ملکه ذهن شده‌اند که با آنها جهان اجتماعی شان را ادراک، فهم، ارزیابی و ارزش‌گذاری می‌کنند (ریترز، ۱۳۷۸، ص ۷۲۱). با هر بار تغییر شرایط، منش در جهت هم‌نوایی و مصالحه با شرایط مادی تغییر می‌کند. اما عاملیت در این مساله بروز می‌کند که خود در شرایط مادی جدید از دریچه منش فعلی ادراک شود. پس همواره تعامل منش فعلی با شرایط فعلی، منش بعدی را پدید می‌آورد. منش همواره موقعیت میانجی‌گرانه دارد نه اجبار و تعین بخش (فاضلی، ص ۴۱). رهیافت او به نظریه پردازی درباره عمل اجتماعی از همان گام نخست با مجموعه‌ای از تاکیدها مشخص و متمایز می‌شود: تاکید بر ساختن الگویی آماری از "واقعیت" به عنوان یک داده اساسی؛ تاکید بر مسئله دار بودن آن چه مردم می‌گویند به عنوان چیزی غیر از تاملی ساده درباره "آن چه در سرها می‌گذرد" (بوردیو، ۱۳۸۵، صص ۱۱۱-۱۱۲). میدان، شبکه‌ای از روابط است که میان جایگاه‌های عینی درون زمینه وجود دارد. این روابط جدا از آگاهی و اراده فردی وجود دارند. میدان فضای روابط میان کنشگران است. ویژگی خاص هر میدان را می‌توان با توجه به منطق بازی‌ها و راهبردهایی که در میدان اعمال می‌شود، درک کرد. میدان‌ها به واسطه اعمالی که در آنها پی گرفته می‌شود شناسایی شده و از بقیه میدان‌ها متمایز می‌شوند. میدان عرضه رقابت برای کسب پایگاه در سلسله مراتب قدرت درون میدان است. منازعه قدرت ویژگی اصلی میدان است (فاضلی، ۱۳۸۲، ص ۳۷).

در مجموع می‌توان اینگونه گفت که از نظر بوردیو، این عملکرد است که ساختمان ذهنی و جهان اجتماعی را به هم پیوند می‌دهد از یک سوی، از طریق عملکرد، ساختمان ذهنی ساخته می‌شود و از سوی دیگر، در نتیجه عملکرد است که جهان اجتماعی آفریده می‌شود. در حالیکه عملکرد گرایش به شکل بخشیدن ساختمان ذهنی دارد، ساختمان ذهنی نیز در جهت این عمل می‌کند که عملکرد را ایجاد کرده و آن را وحدت بخشد (ریترز، ۱۳۷۴، ص ۷۲۲). بوردیو نظریه‌ای منسجم درباره شکل‌گیری سبک‌های زندگی ارائه کرده است. مطابق مدلی که وی ارائه می‌کند شرایط عینی زندگی و موقعیت فرد در ساختار اجتماعی به تولید منش خاص منجر می‌شود. منش

مولد دو دسته نظام است: نظامی برای طبقه‌بندی اعمال و نظامی برای ادراکات و شناخت‌ها (قریحه - ها). نتیجه نهایی تعامل دو نظام، سبک زندگی است. سبک زندگی همان اعمال و کارهایی است که به شیوه‌ای خاص طبقه‌بندی شده و حاصل ادراکات خاصی هستند. سبک زندگی حاصل ترجیحات افراد است که به صورت عمل در آمده و قابل مشاهده هستند (فاضلی، ۱۳۸۲، ص ۴۵).

تئوریهای نسلی

جامعه‌شناسان بیش از آنکه خود را با تعریف نسل مشغول نمایند، به مقوله‌بندی نسلی در واقعیت تجربی و نظری علاقمندند. ترول [۳] در سال ۱۹۷۵ پنج مفهوم متفاوت از نسل ارائه داد که بعدها به چهار مقوله زیر تقلیل داده شد (یوسفی، ۱۳۸۳).

۱- نسل همچون نسبت خویشاوندی که به روابط والدین و فرزندان ارج می‌دهد و بیشتر از سوی انسان شناسان اجتماعی به کار رفته است.

۲- نسل همچون هم دوره‌ای‌ها که به معنای توالی مردم از طریق حرکت لایه‌های سنی است که جمعیت‌شناسان به این مقوله علاقه ویژه‌ای دارند.

۳- نسل همچون مرحله زندگی که به بررسی و تاثیر تحولات اجتماعی - فرهنگی بر نسل‌ها مربوط می‌شود.

۴- نسل همچون دوره زندگی که به یک حوزه تاریخی خاص مربوط می‌شود. جامعه‌شناسان نسل را همچون دوره زندگی تعریف می‌کنند که بیانگر جایگاه آنها در تاریخ آنهاست. هر نسلی با توجه به موقعیت اجتماعی خویش ممکن است در برابر نسل‌های مقابل خود واکنش نشان دهد و تقابلهایی شکل می‌گیرد که جامعه‌شناسان از آنها تحت عناوین مختلف دگرگونی نسلی، تعارض نسلی، شکاف نسلی، گسست نسلی و... نام می‌برند. با توجه به این موارد هر نسلی دارای تجارب، ابژه‌ها اخلاقیات و تاریخ خود می‌باشد چیزی که بالاس آن را ذهنیت نسلی می‌نامد (بالس، ۱۳۸۰ و آزادارمکی و غفاری، ۱۳۸۳). در این مقاله منظور از نسل، یعنی افراد هم دوره ای که در مرحله سنی خاصی از زندگی خود قرار دارند و از طریق حرکت لایه‌های سنی مشخص می‌شوند.

یکی از متفکران که در زمان حاضر تحقیقات مفصلی را در این حوزه انجام داده است رونالد اینگلهارت است. او به دنبال این مطلب است که ماهیت دگرگونی‌های فرهنگی و علتها و

پیامدهایشان چه می‌باشد؟ اینگلهارت به عنوان یک جامعه‌شناس برای تبیین تحولات فرهنگی دغدغه‌های جامعه‌شناسانه داشته است و آن اینکه دگرگونی‌های اجتماعی را بر اساس کدام یک از رویکردهای معاصر و موجود می‌توان تبیین کرد؟ اینگلهارت کار خودش را با نقد نظریه‌ی نوسازی آغاز می‌کند: "دگرگونی‌های اقتصادی فرهنگی و سیاسی هماهنگ با یکدیگر بر اساس الگوهای منسجم پیش می‌روند و جهان را به شیوه‌های قابل پیش‌بینی دگرگون می‌سازند. این است دعوی اصلی نظریه نوسازی، از کارل مارکس گرفته تا ماکس وبر، تا دانیل بل" (اینگلهارت، ۱۹۷۷: ۱) وقتی نسیم دگرگونی در جامعه‌ای وزیدن می‌گیرد، می‌توان پیش‌بینی کرد که در دراز مدت احتمالاً چه تغییراتی در سیمای جامعه روی خواهد داد. او معتقد است که هر چند نمی‌توانیم با توجه به شرایط زمانی و مکانی نوع دگرگونی را به دقت پیش‌بینی کنیم. ولی می‌توان یک طرح کلی از بعضی روندهای عمده به دست داد" (همان، ص ۲).

اینگلهارت دو فرضیه درباره عوامل موثر بر شکاف نسلی در دهه ۶۰ جامعه اروپایی دگرگونی ارزش‌ها و جایگزینی ارزش‌های فرامادی به جای مادی را در میان نسل جوان مطرح می‌کند. وی فرضیه کمیابی را مسلم فرض می‌کند که بنا بر آن "الویت فرد بازتاب محیط اقتصادی-اجتماعی اوست" و فرضیه اجتماعی شدن [۴] که اصل را بر این قرار می‌دهد که "ارزش‌های اساسی فرد به شکل گسترده، منعکس کننده شرایطی است که طی سالهای قبل از بلوغش فراهم شده است.

این دو فرضیه با هم، مجموعه به هم پیوسته‌ای از پیش‌بینی‌های مربوط به دگرگونی ارزش‌ها را پدید می‌آورند. اول، درحالی که فرضیه کمیابی دلالت بر این دارد که رونق و شکوفایی اقتصادی به گسترش ارزش‌های فرامادی می‌انجامد. فرضیه اجتماعی شدن مبین این است که نه ارزش‌های فردی و نه ارزش‌های یک جامعه، به طور کلی یک شبه تغییر نمی‌کند. بر عکس دگرگونی ارزش‌ها به تدریج و به طرزی نا مرئی روی می‌دهد. این دگرگونی در مقیاس وسیع وقتی پدید می‌آید که نسل جوان‌تر جایگزین نسل مستتر در جمعیت بزرگسال یک جامعه می‌شود. دوم، پس از یک دوره افزایش سریع امنیت جانی و اقتصادی شخص انتظار دارد بین الویت‌های ارزشی گروه‌های بزرگتر و جوانتر تفاوت‌های محسوسی بیاید (اینگلهارت، ۱۳۸۲، ص ۷۷-۷۶).

نظریه اینگلهارت در خصوص دگرگونی ارزشی پیش‌بینی می‌کند که جایگزینی جمعیت نسل جدید به تدریج به جابه جایی بلند مدت از ارزش‌های مادی به ارزش‌های فرا مادی منجر خواهد

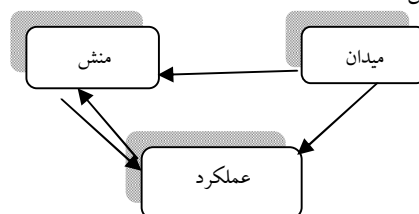
شد این نظریه نه تنها امکان پیش‌بینی جهت دگرگونی در آینده، بلکه دامنه این دگرگونی را که از جایگزینی نسلی انتظار می‌رود، فراهم می‌کند. با التفات به این امر که جایگزینی نسلی تنها درگیر نیست، بلکه یکی از مولفه‌های مهم در دگرگونی ارزشی به شمار می‌رود (همان، ص ۶۲).

اینگلهارت معتقد است که "جهان‌بینی مردم تنها به آنچه بزرگترانشان به آنها می‌آموزند بستگی ندارد، بلکه جهان‌بینی آنها با تجارب کلی زندگی خودشان شکل می‌گیرد و گاهی تجارب سازنده یک نسل جوان عمیقاً از تجارب نسل‌های گذشته متفاوت است (اینگلهارت، ۱۳۷۳: ۲). تفاوت‌های دیرپا در یادگیری‌های فرهنگی نیز نقش مهمی در نحوه رفتار و تفکر مردم ایفا می‌کند (اینگلهارت، ۱۳۸۲: ۱۶). دگرگونی در درجه اول در بین گروه‌های جوان تر ظاهر می‌شود تا در بین گروه‌های مستتر، که ضرورتاً به اختلافات بین نسلی می‌انجامد (همان، ص ۱۷).

"نسل‌های مختلف در یک جامعه معین دقیقاً در وضعیت مشابهی به سر می‌برند: تنها عاملی که به جز سن در آنها متفاوت است، تاثیر اجتماعی شدن دوران اولیه زندگی آنهاست. بنابراین در صورتی که نسل‌های مختلف در یک جامعه واکنش‌های مختلف معنی‌داری نسبت به یک محرک داشته باشند قویاً دلالت بر وجود تفاوت در یادگیری فرهنگی دارد (همان، ص ۲۳).

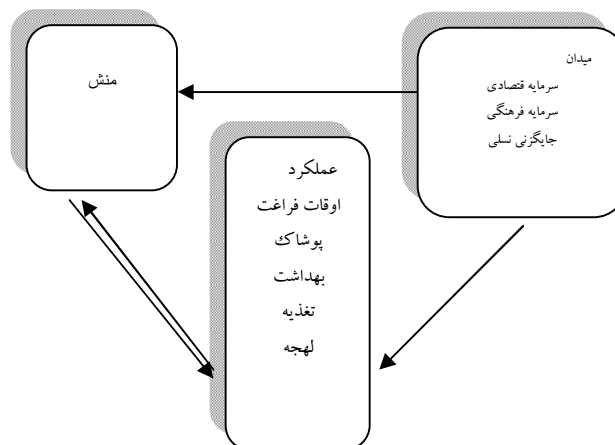
مدل نظری تحقیق

همانطور که گفته شد سبک زندگی را می‌توان به مجموعه رفتارهایی اطلاق کرد که در ظرف زمانی-مکانی موسوم به روزمرگی قرار می‌گیرد: شیوه‌ی پوشاکی، شیوه‌های غذایی، لهجه، شیوه بهداشتی و اوقات فراغت. همچنین بیان شد که این رفتارهای فرهنگی، عملکردها و سبک‌های متنوع زندگی انسانها تابعی است از ساختارهای زمینه‌ای که انسانها در آن قرار گرفته‌اند و همچنین ساختمان ذهنی که بوردیو از آن به عادت واره [۵] یاد می‌کند. بوردیو بر رابطه دیالکتیکی میان ساختارهای عینی و پدیده‌های ذهنی تاکید می‌کند و برای اجتناب از تعارض عینیت‌گرایانه و ذهنیت‌گرایانه، بر عملکرد تاکید می‌کند، که به نظر او، پیامد رابطه دیالکتیکی میان ساختار و عاملیت است (ریتزر، ۱۳۷۴، ص ۷۱۶).

به اعتقاد بوردیو از طریق عملکرد افراد در جهان اجتماعی، ساختمان ذهنی با جهان اجتماعی ارتباط پیدا می‌کند. عملکرد واسطه ساختمان ذهنی با جهان اجتماعی است. ساختمان ذهنی از طریق عملکرد ساخته می‌شود و جهان اجتماعی در نتیجه عملکرد آفریده می‌شود. در حالیکه عملکرد به شکل بخشیدن ساختمان ذهنی گرایش دارد، ساختمان ذهنی نیز عملکرد را ایجاد کرده و آن را وحدت می‌بخشد (ریتزر، ۱۳۷۴، ص ۷۲۲). ساختمان ذهنی اصولی را فراهم می‌سازد که آدمها بر پایه آنها گزینش می‌کنند... ساختمان ذهنی در بیشتر فعالیتهای عملی مان، مانند شیوه خوردن، راه رفتن، صحبت کردن و حتی دماغ گرفتن ما، خود را نشان می‌دهد (همان، ۷۲۳)

بر این اساس، مدل مفهومی مطالعه حاضر را بدین صورت می‌توان ترسیم نمود:

به نظر بوردیو رابطه بین ساختمان ذهنی و زمینه به دو صورت عمده عمل می‌کند. از یک سوی، زمینه ساختمان ذهنی را مشروط می‌سازد؛ از سوی دیگر ساختمان ذهنی زمینه را به عنوان چیز معنی‌داری که منطق و ارزش دارد و به سرمایه‌گذاری انرژی می‌ارزد، می‌سازد (ریتزر، ۱۳۷۴، ص ۷۲۶). در این تحقیق ساختار زمینه، شامل سرمایه اقتصادی، سرمایه فرهنگی و نسل گرفته شده است. با توجه به چارچوب تئوریک فوق فرض‌های این تحقیق عبارتند از:

- سبک زندگی با پایگاه اقتصادی-اجتماعی روستاییان ارتباط دارد.
- سبک زندگی با سرمایه فرهنگی روستاییان ارتباط دارد.
- سبک زندگی با جایگزینی نسلی روستاییان ارتباط دارد.

روش شناسی تحقیق

محقق در این پژوهش از رهیافت کمی و کیفی برای دستیابی به اهداف اساسی تحقیق بهره برده است. در این بررسی از روشهای کیفی در علوم اجتماعی و با بهره گیری از رویکردهای جدید در مطالعات توسعه روستایی، از جمله، روش ارزیابی سریع روستایی [۶] و از روش ارزیابی مشارکتی روستایی [۷] استفاده شده است. از آنجاییکه هدف شناخت جنبه‌های مختلف سبک زندگی روستاییان هم در گذشته و هم حال است از روشهای ارزیابی سریع و مشارکتی استفاده شده است. زیرا این روش‌ها نیم رخ‌هایی را بدست می‌دهد که این نیم رخ‌ها نشان دهنده تغییرات ایجاد شده در کیفیت زندگی مردم در یک دوره زمانی، روابط حاکم بر آنها و روندهای طی شده می‌باشد (Chambers, 2006).

برای شناسایی مولفه‌های سبک زندگی و پی بردن به تاریخچه روستا از تکنیک مشاهده و مصاحبه انفرادی استفاده شد. برای بررسی تغییرات ایجاد شده در مولفه‌های سبک زندگی با استفاده از تکنیک مصاحبه گروهی به بررسی آن در بین سه نسل پرداخته شد. نقشه فیزیکی-اجتماعی روستا قبل از اصلاحات ارضی و بعد از آن، توسط روستاییان طراحی شد. محقق در این بخش نقش تسهیلگر را داشت و گفته‌های روستاییان را روی کاغذ پیاده می‌کرده است. پی بردن به توانایی روستاییان و قدرت حافظه جمعی آنها در بیان جنبه‌های مختلف زندگی گذشته، حال و تحلیل‌هایی که در مورد آینده جامعه روستایی داشتند جز با استفاده از بکارگیری روش کیفی و بخصوص ارزیابی مشارکتی روستایی امکان پذیر نبود (نقشه شماره، ۱ و ۲). در ادامه با استفاده از روش کمی برای توصیف جامعه آماری، آزمون فرضیات و آزمون مدل استفاده شد.

ارزیابی سریع روستایی: مشاهده، عکس ...

روش کیفی

ارزیابی مشارکتی روستایی: مصاحبه گروهی و انفرادی، بحث گروهی، طراحی نقشه،

جدول ...

آماره های توصیفی

روش کمی آزمون فرضیه : کای اسکوئر، فی

آماره های استنباطی آزمون مدل : رگرسیون لجستیک

جامعه آماری و شیوه نمونه‌گیری

جامعه‌ی آماری مورد نظر برای این تحقیق کلیه ساکنان روستای آهن‌گرمحله گرگان می‌باشند. که طبق آمار سرشماری سال، ۱۳۸۵، ۱۹۹۷ نفر می‌باشند. در این تحقیق حجم نمونه مورد بررسی توسط فرمول کوکران با توجه به حجم جمعیت آماری بدست آمده است. با استفاده از نمونه‌گیری سهمیه‌ای و تصادفی منظم، ۱۸۰ نفر از روستاییان انتخاب و مورد مطالعه قرار گرفتند. در این مطالعه، سه نسل مورد مطالعه قرار گرفتند. نسل اول شامل زنان و مردان ۶۴-۵۶ساله، نسل دوم شامل زنان و مردان ۵۵-۳۰ساله، و نسل سوم دربرگیرنده مردان و زنان کمتر از ۲۹ سال است.

برای بررسی و تحلیل موضوع تفاوت نسلی، گروه‌های سنی به سه نسل تقسیم شدند که در واقع شامل سه نسل هم دوره می‌شوند. این گروه‌ها به شرح زیر می‌باشند:

- ۱- نسل اول شامل افراد ۵۶ تا ۶۴ سال و به بالا ساکن در روستا
- ۲- نسل دوم شامل افراد ۳۰ تا ۵۵ سال ساکن در روستا
- ۳- نسل سوم شامل افراد ۱۵ تا ۲۹ سال ساکن در روستا

یافته‌های تحقیق

در این بخش با تکیه بر یافته‌های تحقیق به بررسی و تحلیل موضوع "تغییرات سبک زندگی" در جامعه روستایی پرداخته می‌شود.

به نظر می‌رسد بین سن و تغییرات سبک زندگی ارتباط وجود دارد. این فرضیه بیان می‌دارد که بین نسل و متغیرهای سبک زندگی شامل، الگوی پوشاک، تغذیه، بهداشت، لهجه، اوقات فراغت ارتباط وجود دارد. برای آزمون این فرض از آزمون کای اسکوئر و ضریب فی استفاده شده است.

جدول شماره (۱) رابطه معناداری بین مولفه های سبک زندگی و نسل

آماره های استنباطی				نسل ها			متغیرهای سبک زندگی	
sig	Phi	Sig	Chi-Squar	نسل سوم ۱۵-۲۹	نسل دوم ۳۰-۵۵	نسل اول ۵۶-۶۴		
.۰۰۰	۰/۵۷	.۰۰۰	۵۸/۴۵	۳۲/۹۱	۷۷/۲۷	۸۴/۰۹	سنّتی	پوشاک
				۷۶/۰۸	۲۲/۷۲	۱۵/۹	مدرن	
.۰۰۰	۰/۳۱۸	.۰۰۰	۱۸/۱۵	۳۴/۷۸	۶۱/۳۶	۷۰/۴۵	سنّتی	اوقات فراغت
				۷۶/۰۸	۲۲/۷۲	۱۵/۹	مدرن	
۰/۰۰۵	۰/۲۴۲	۰/۰۰۵	۱۰/۵۵	۱۳/۳۳	۱۵/۹	۴۷/۲۲	سنّتی	تغذیه
				۳۸/۰۴	۸۴/۰۹	۵۲/۲۷	مدرن	
.۰۰۰	۰/۳۱۲	.۰۰۰	۱۷/۵۱	۲۷/۱۷	۵۶/۸۱	۵۹/۰۹	سنّتی	بهداشت
				۷۲/۸۲	۴۳/۱۸	۴۰/۹	مدرن	
.۰۰۰	۰/۶۲۵	.۰۰۰	۷۰/۳۲	۱۹/۵۶	۵۴/۵۴	۹۵/۴۵	سنّتی	لهجه
				۸۰/۴۳	۵۴/۵۴	۴/۵۴	مدرن	

۱- تفاوت نسلی در شیوه پوشاکی

برای بررسی رابطه میان متغیر پوشاک به عنوان یکی از متغیرهای سبک زندگی با نسل از آزمون کای اسکوئر و فی استفاده شد. همانطور که در جدول شماره ۱، مشاهده می شود کای اسکوئر بدست آمده سطح معناداری کمتر از ۰/۰۵ است. بنابراین فرض H_0 یا عدم رابطه بین متغیر پوشاک و نسل ابطال و فرض H_1 به معنای وجود رابطه معنادار تایید می شود. به عبارت دیگر با بالا رفتن سن الگوهای پوشاکی نیز تغییر می کند که این معناداری تاییدی است بر مشاهدات و مصاحبه های صورت گرفته در مورد شیوه پوشاکی.

۲- تفاوت نسلی در شیوه گذران اوقات فراغت

برای بررسی رابطه میان متغیر الگوی اوقات فراغت به عنوان یکی از متغیرهای سبک زندگی با نسل از آزمون کای اسکوئر و فی استفاده شد. همانطور که در جدول شماره ۱، مشاهده می شود کای اسکوئر بدست آمده سطح معناداری کمتر از ۰/۰۵ است. بنابراین فرض H_0 به معنای عدم رابطه بین متغیر الگوی اوقات فراغت و نسل ابطال و فرض H_1 به معنای وجود رابطه معنادار تایید می شود. به عبارت دیگر با پایین آمدن سن الگوهای گذران اوقات فراغت از الگوهای جمع گرایانه به سمت الگوهای فردگرایانه تغییر می کند.

نسل‌های موجود در یک جامعه، طبق تئوری بوردیو، ساختمان ذهنی مشابهی ندارند و در نحوه گذران اوقات فراغت نیز تمایزات و افتراقاتی وجود دارد. اکنون "دوفضا" در روستا وجود دارد. دو فضا شدن جامعه روستا بدان معنا است که هم الگوی فراغتی سنتی وجود دارد مثل گردشگر آمدن روستاییان در میدان ده، و هم الگوهای فراغتی مدرن که جوانان از آن برای گذران اوقات فراغت استفاده می‌کنند. تکنولوژی ارتباطات، دو فضای به هم پیوسته‌ی زندگی روزمره را تولید کرده است که "گذران زندگی روزمره" و یا به عبارتی "شیوه‌های زندگی" و یا "راه زندگی" را در این دو فضای متمایز و در عین حال به هم چسبیده شکل می‌گیرد (عاملی، ۱۳۸۳، ص ۹). زندگی روزانه بیشتر بر اساس بازی دیالکتیکی امر جهانی و محلی شکل می‌گیرد. مهمترین تجلی این تغییر و رابطه دیالکتیکی، دو فضایی شدن روستا است الگوهای فراغت که شکل گرفته از ترکیبی از زمان و مکان فراغت است با توجه به گروه‌های سنی و اجتماعی مختلف در روستا همواره در حال بازسازی است و روندهای بیرونی بر آن تاثیر می‌گذارد.

۳- تفاوت نسلی در شیوه تغذیه

برای بررسی رابطه میان متغیر الگوی تغذیه به عنوان یکی از متغیرهای سبک زندگی با نسل از آزمون کای اسکوئر و فی استفاده شد. همانطور که در جدول شماره ۱، مشاهده می‌شود کای اسکوئر بدست آمده سطح معناداری کمتر از ۰/۰۵ است. بنابراین فرض H_0 به معنای عدم رابطه بین متغیر الگوی تغذیه و نسل ابطال و فرض H_1 به معنای وجود رابطه معنادار تایید می‌شود. به عبارت دیگر الگوی تغذیه‌ای روستاییان به سمت استفاده از الگوهای تغذیه شهری (استفاده از غذاهای آماده، تهیه مواد اولیه تهیه غذا مثل سبزی و لبنیات از بازار و...) پیش می‌رود. تغییر در الگوهای تغذیه‌ای روستاییان به خصوص نسل سوم و عدم تحرک آنها نسبت به والدین آنها باعث ایجاد پدیده‌ای به نام چاقی مفرط بعضی از نوجوانان شده است. برخی از زنانی که به بیماری قلبی و عروقی دچارند با پیاده‌روی در روستا در پی جبران کم تحرکی خود هستند.

۴- تفاوت نسلی در شیوه بهداشتی

برای بررسی رابطه میان متغیر بهداشت به عنوان یکی از متغیرهای سبک زندگی با نسل از آزمون کای اسکوئر و فی استفاده شد. همانطور که در جدول شماره ۱، مشاهده می‌شود کای اسکوئر بدست آمده سطح معناداری کمتر از ۰/۰۵ است. بنابراین فرض H_0 به معنای عدم رابطه بین

متغیر بهداشت و نسل ابطال و فرض H_1 به معنای وجود رابطه معنادار تایید می‌شود. به عبارت دیگر با بالا رفتن سن الگوهای بهداشتی نیز تغییر می‌کند که این معناداری تاییدی است بر مشاهدات و مصاحبه‌های صورت گرفته در مورد شیوه بهداشتی روستاییان. افزایش توجه به بهداشت فردی و جمعی توسط روستاییان نشان دهنده موفقیت برنامه‌های بهداشتی در روستاست.

۵- تفاوت نسلی در شیوه گفتاری

برای بررسی رابطه میان متغیر لهجه به عنوان یکی از متغیرهای سبک زندگی با نسل از آزمون کای اسکوئر و ضریب فی استفاده شد. همانطور که در جدول شماره ۱، مشاهده می‌شود کای اسکوئر بدست آمده سطح معناداری کمتر از $0/05$ است. بنابراین فرض H_0 به معنای عدم رابطه بین متغیر لهجه و نسل ابطال و فرض H_1 به معنای وجود رابطه معنادار تایید می‌شود. به عبارتی گستره واژگانی روستاییان با توجه به سن متفاوت است. با نگاهی به واژه‌های مورد استفاده در روستا می‌توان به پیوستگی شیوه زندگی اجتماعی و نوع واژه‌هایی که افراد صحبت می‌کنند، پی برد. مثلاً واژه‌های "مطبخ [۸]" یعنی "آشپزخانه"، "کله [۹]" یعنی "اجاق" و یا "سرکوک [۱۰]" یعنی "هاون سنگی" و... دیگر کاربردی ندارد چون در سبک زندگی فعلی روستا دیگر اجاق هیزمی وجود ندارد تا این واژه به کار بیاید و یا با قرار گرفتن آشپزخانه در داخل ساختمان دیگر ضرورتی برای بکارگیری واژه مطبخ وجود ندارد. بنابراین شیوه معیشت و سبک زندگی افراد بر گستره واژگانی آنها موثر است. واژه‌هایی که در زبانها وجود دارد نشان دهنده کاربردی است که در زندگی روزمره افراد آن جامعه دارند. حال اگر برخی واژه‌ها کاربرد خود را از دست می‌دهند و یا به ندرت به کار می‌روند به دلیل تغییری است که در شرایط اجتماعی آن بوجود آمده است و آن واژه‌ها کارکرد خود را از دست دادند. فعالیت‌های روزمره افراد اقتضای واژه‌ها را مشخص می‌کند.

جدول شماره (۲) رابطه بین نسل و سبک زندگی

نسل سوم (۱۵-۲۹)	نسل دوم (۳۰-۵۵)	نسل اول (۵۶-۶۴)	نسل سبک زندگی
۲۰/۸۳	۳۴/۳۷	۴۴/۷۹	سنتی
۸۵/۷۱	۱۳/۰۹	۱/۱۹	مدرن

sig = ۰/۰۰۰ Chi-Squar = ۸۰/۰۳

همانطور که جدول شماره ۲، نشان می‌دهد در مجموع بین متغیر سبک زندگی و نسل ارتباطی با سطح معناداری کمتر از ۰/۰۵ وجود دارد فرض H_0 به معنای عدم رابطه بین سبک زندگی و نسل ابطال و فرض H_1 به معنای وجود رابطه معنادار تایید می‌شود. بر اساس تئوری اینگلههارت جایگزینی نسلی از مولفه‌های مهم در دگرگونی ارزشی به شمار می‌رود و دگرگونی فرهنگی بیشتر از طریق جایگزینی یک نسل به جای نسل دیگر صورت می‌پذیرد. داده‌های بدست آمده از جامعه نمونه این نظریه را تصدیق می‌کند که نسل مولفه مهمی برای تبیین تغییرات در سبک زندگی روستایی است.

فرضیه دوم: "به نظر می‌رسد بین سرمایه فرهنگی و سبک زندگی ارتباط وجود دارد." در بخش نظری بیان شد که، بورديو تعريف كاملاً متفاوتی از طبقه را مبنای کار خود قرار داده که در آن عوامل فرهنگی به موازات عوامل اقتصادی تعیین کننده‌اند و هیچ یک اولییتی بر دیگری ندارد. بورديو، حتی فراتر رفته و اصطلاح فضا یا میدان [۱۱] اجتماعی را به جای طبقه می‌نشانند و مقصود از آن توزیع چند بعدی شکل‌های مؤثر قدرت (یا سرمایه، اعم از سرمایه‌ی اقتصادی یا فرهنگی یا اجتماعی) است که زیربنای موقعیت‌های اجتماعی است. به بیان بورديو، فضای اجتماعی مجموعه‌ای از میدان‌هاست که اصل اساسی همه این میدان‌ها مبارزه بر سر کسب سرمایه است. هر یک از انواع سرمایه به نوعی در ایجاد تقویت یا تغییر دادن سبک زندگی موثرند. سرمایه فرهنگی در برگیرنده تمایلات پایدار فرد است که در خلال اجتماعی شدن در وی انباشته می‌شود (فاضلی، ۱۳۸۲).

برای بررسی رابطه میان متغیر سرمایه فرهنگی به عنوان متغیر مستقل با پوشاک به عنوان یکی از متغیرهای سبک زندگی از آزمون کای اسکوئر و ضریب فی استفاده شده است. همانطور که جدول شماره ۳، مشاهده می‌شود کای اسکوئر بدست آمده سطح معناداری کمتر از ۰/۰۵ است. بنابراین فرض H_0 به معنای عدم رابطه بین متغیر سرمایه فرهنگی و پوشاک ابطال و فرض H_1 به معنای وجود رابطه معنادار تایید می‌شود.

برای بررسی رابطه میان متغیر سرمایه فرهنگی با الگوی گذران اوقات فراغت به عنوان یکی از متغیرهای سبک زندگی از آزمون کای اسکوئر و ضریب فی استفاده شد. همانطور که جدول شماره ۲، مشاهده می‌شود کای اسکوئر بدست آمده سطح معناداری کمتر از ۰/۰۵ است. بنابراین

فرض H_0 به معنای عدم رابطه بین متغیر لهجه و نسل ابطال و فرض H_1 به معنای وجود رابطه معنادار تایید می‌شود.

برای بررسی رابطه میان متغیر سرمایه فرهنگی به عنوان متغیر مستقل با تغذیه به عنوان یکی از متغیرهای سبک زندگی از آزمون کای اسکوئر و فی استفاده شده است همانطور که در جدول شماره ۲، مشاهده می‌شود کای اسکوئر بدست آمده سطح معناداری بالاتر از ۰/۰۵ است. بنابراین در اینجا با احتمال ۰/۹۹ درصد اطمینان فرض H_0 به معنای عدم رابطه بین متغیر سرمایه فرهنگی و تغذیه معنای وجود عدم رابطه معنادار تایید می‌شود.

برای بررسی رابطه میان متغیر سرمایه فرهنگی به عنوان متغیر مستقل با بهداشت به عنوان یکی از متغیرهای سبک زندگی از آزمون کای اسکوئر و فی استفاده شد. همانطور که در جدول شماره ۲، مشاهده می‌شود کای اسکوئر بدست آمده سطح معناداری کمتر از ۰/۰۵ است. بنابراین در اینجا با احتمال ۰/۹۹ درصد اطمینان فرض H_0 به معنای عدم رابطه بین متغیر سرمایه فرهنگی و بهداشت ابطال و فرض H_1 به معنای وجود رابطه معنادار تایید می‌شود.

جدول شماره (۳) رابطه معناداری بین مولفه های سبک زندگی و سرمایه فرهنگی

آمارهای استنباطی			سرمایه فرهنگی			متغیرهای سبک زندگی	
Sig	Phi	Sig	Chi-Squar	پایین	متوسط	بالا	
۰/۰۰۱	۰/۶۰۶	۰/۰۱	۶۶/۰۲	۹۲/۰۶	۳۶/۲۳	۲۰/۸۳	سنی
				۷/۹۳	۶۳/۷۶	۷۹/۱۶	مدرن
۰/۰۰۰	۰/۳۹۴	۰/۰۰	۲۷/۹۶	۷۴/۶	۴۴/۹۲	۲۵	سنی
				۲۵/۳۹	۵۵/۰۷	۷۵	مدرن
۰/۱۶۵	۰/۱۴۳	۰/۰۵	۳/۶	۲۵	۴۲/۰۲	۳۴/۹۲	سنی
				۷۵	۵۷/۹۷	۶۵/۰۷	مدرن
۰/۰۰۰	۰/۳۸۹	۰/۰۳	۲۷/۲۳	۶۸/۲۵	۲۶/۰۸	۳۱/۲۵	سنی
				۳۱/۷۴	۷۳/۹۱	۶۸/۷۵	مدرن
۰/۰۰۰	۰/۴۰۱	۰/۰۰	۲۸/۹۸	۷۱/۴۲	۴۲/۰۲	۲۰/۸۳	سنی
				۲۸/۵۷	۹۷/۹۷	۷۹/۱۶	مدرن

برای بررسی رابطه میان متغیر سرمایه فرهنگی به عنوان متغیر مستقل با بهداشت به عنوان یکی از متغیرهای سبک زندگی از آزمون کای اسکوئر و فی استفاده شد. همانطور که در جدول شماره ۲، مشاهده می‌شود کای اسکوئر بدست آمده سطح معناداری کمتر از ۰/۰۵ است. بنابراین در اینجا با

احتمال ۰/۹۹ درصد اطمینان فرض H_0 به معنای عدم رابطه بین متغیر سرمایه فرهنگی و بهداشت ابطال و فرض H_1 به معنای وجود رابطه معنادار تایید می‌شود.

بین تمام مولفه‌های سازنده سبک زندگی و سرمایه فرهنگی ارتباط معناداری وجود دارد. یعنی با افزایش تحصیلات تغییراتی در الگوی پوشاک، بهداشتی، تغذیه‌ای، لهجه و گذران اوقات فراغت بوجود می‌آید.

الهام، ۲۴ ساله، دانشجو: "از وقتی دانشگاه قبول شدم و با دوستان دانشگاهی خودم بودم دیگر حوصله دوستان داخل روستام را ندارم. اصلاً وقتی هم که دور هم جمع می‌شیم من حرفی برای گفتن ندارم چون فضایی که آنها صحبت می‌کنند و فضایی که من در آن هستم فرق می‌کند حتی دیگر با مادرم هم حرفی برای گفتن ندارم و بیشتر بحث می‌کنیم تا حرف بزیم. به همین خاطر ترجیح می‌دهم با همکلاسی‌هایم برای تفریح بیرون بروم تا با دیگران".

جدول شماره (۴) رابطه بین سرمایه فرهنگی و سبک زندگی

نسل سبک زندگی	بالا	متوسط	پایین	جمع
ستی	۰/۵۵	۱۷/۳۱	۳۱/۹۶	۴۹/۸۱
مدرن	۱۰/۰۵	۲۶/۶۹	۱۳/۹۶	۵۰/۷
جمع کل	۱۰/۶۰	۴۴	۹۲/۴۵	۱۰۰

$$\text{sig} = ۰/۰۰۰ \text{ Pearson Chi-Squar} = ۳۱۵۰$$

همانطور که جدول شماره ۴، نشان می‌دهد در مجموع بین متغیر سبک زندگی و سرمایه فرهنگی با سطح معناداری کمتر از ۰/۰۵ ارتباط وجود دارد یعنی فرض H_0 به معنای عدم رابطه بین سبک زندگی و نسل ابطال و فرض H_1 به معنای وجود رابطه معنادار تایید می‌شود.

بررسی فرضیه سوم: "به نظر می‌رسد بین پایگاه اقتصادی-اجتماعی و سبک زندگی ارتباط

وجود دارد".

با توجه به ادبیات نظری و تجربی و مشاهدات میدانی از جامعه مورد نظر، همان طور که جدول شماره ۵، نشان می‌دهد، در جامعه مورد نظر، برای بررسی رابطه میان متغیر پایگاه اقتصادی-اجتماعی به عنوان متغیر مستقل با پوشاک، الگوی گذران اوقات فراغت تغذیه بهداشت لهجه به عنوان مولفه‌های سبک زندگی از آزمون کای اسکوئر و فی استفاده شد. کای اسکوئر بدست آمده سطح معناداری بالاتر از ۰/۰۵ است که نشان از عدم معناداری رابطه میان پایگاه

اقتصادی-اجتماعی پاسخگویان و مولفه‌های سبک زندگی دارد. بنابراین در اینجا با احتمال ۰/۹۵ درصد اطمینان می‌توان فرض H_0 به معنای عدم رابطه بین متغیر پایگاه اقتصادی-اجتماعی و مولفه‌های سبک زندگی را پذیرفت.

جدول شماره (۵) رابطه معناداری بین مولفه‌های سبک زندگی و پایگاه اقتصادی-اجتماعی

آماره‌های استنباطی				پایگاه اقتصادی-اجتماعی			متغیرهای سبک زندگی	
Sig	Phi	Sig	Chi-Squar	پایین	متوسط	بالا		
۰/۵۸۲	۰/۰۶۴	۰/۶۹۲	۰/۷۳۷	۴۹/۵۳	۵۶/۲۵	۵۰	سنی	پوشاک
				۵۰/۴۶	۴۳/۷۵	۵۰	مدرن	
۰/۰۰۴	۰/۲۴۶	۰/۰۰۴	۱۰/۸	۵۹/۸۱	۳۴/۳۷	۳۷/۵	سنی	اوقات فراغت
				۴۰/۱۸	۶۵/۶۲	۶۲/۵	مدرن	
۰/۳۵۵	۰/۱۰۸	۰/۳۵۵	۲/۰۶	۳۰/۸۴	۳۹/۰۶	۵۰	سنی	تغذیه
				۶۹/۱۵	۶۰/۹۳	۵۰	مدرن	
۰/۰۲۴	۰/۴۹	۰/۸۰۵	۰/۴۳۵	۴۰/۱	۴۳/۷۵	۵۰	سنی	بهداشت
				۵۹/۸۱	۵۶/۲۵	۵۰	مدرن	
۰/۰۲۴	۰/۱۸۸	۰/۰۴	۶/۳۵	۳۹/۲۷	۵۷/۸۱	۶۲/۵	سنی	لهجه
				۶۰/۷۴	۴۲/۷۱	۳۷/۵	مدرن	

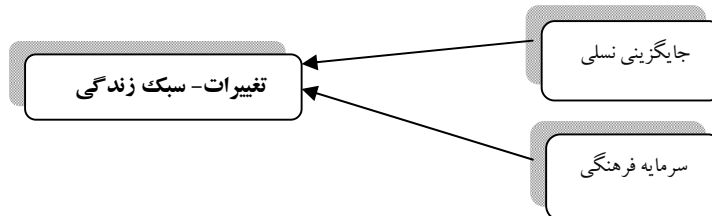
این مطالعه روشن کرد که وضعیت اقتصادی یک عامل تسهیل کننده برای دستیابی به سبک زندگی دلخواه می‌باشد و یک عامل قطعی و تعیین کننده در تغییر سبک زندگی نیست. زیرا تغییرات بوجود آمده در مولفه‌های سبک زندگی در خانواده‌هایی با بنیه مالی ضعیف نیز دیده می‌شود. خانواده‌هایی با بنیه مالی ضعیف از طرق دیگری برای برخی از رفتارهایی که نیاز به سرمایه اقتصادی دارد، پول تهیه می‌کنند؛ مانند زن روستایی که برای خرید وسایل منزل از صندوق خانوادگی و یا بانک تعاون روستا وام دریافت می‌کند. با توجه به یافته‌های این بررسی می‌توان گفت که سرمایه اقتصادی در تغییرات سبک زندگی عامل تعیین کننده نیست. سرمایه اقتصادی در تغییر سبک زندگی بیشتر نقش تسهیل کننده را دارد تا اینکه نقش تعیین کننده باشد.

آزمون مدل

از آنجاییکه اینکه متغیر وابسته در این پژوهش، دو وجهی (اسمی) می‌باشد، بنابراین برای تعیین میزان نقش هر یک از عناصر در تغییرات متغیر وابسته، از تحلیل رگرسیون لجستیک استفاده شده است.

Predicted			Observed		
Percentage Correct	سبک زندگی				
	مدرن	سنتی			
۸۳/۷	۱۵	۷۷	سنتی	سبک زندگی	گام اول
۸۷/۵	۷۷	۱۱	مدرن		
۸۵/۶			Overall Percentage		
۸۴/۸	۱۴	۷۸	سنتی	سبک زندگی	گام دوم
۸۷/۵	۷۷	۱۱	مدرن		
۸۶/۱			درصد کل		

در گام اول، متغیر سن و در گام دوم متغیر سرمایه فرهنگی (دارای رابطه مثبت با متغیر وابسته بودند) وارد مدل شدند. با توجه به داده‌های جدول، Classification Table سن و سرمایه فرهنگی ۸۶/۱ درصد تغییرات سبک زندگی را تبیین می‌کند. و بقیه تغییرات توسط عواملی تبیین می‌شوند که خارج از چارچوب این بررسی بوده‌اند.

▲ مدل نظری پژوهش

بحث و نتیجه گیری

این پژوهش نشان می‌دهد که در روستای آهنگرمحله، افراد متعلق به نسل‌های مختلف به دلیل تفاوت زمینه و جایگاه اجتماعی خاصشان در جامعه، ساختمانهای ذهنی متفاوتی دارند که بر نوع ذائقه و عملکرد آنها در جامعه تاثیر می‌گذارد. نسل اول و دوم به دلیل داشتن ساختمان ذهنی متفاوت از نسل اول، ذائقه‌ای متفاوت دارند که می‌توان آن را در سبک زندگی متفاوت آنها که ناشی از عملکرد متفاوت آنهاست مشاهده کرد. نکته قابل تامل در این بررسی، اهمیت یافتن زمان و فضا در الگوی رفتاری جوانان است. شیوه پوشاکی، گفتاری، تغذیه‌ای و ... در زمان‌ها و فضاهای مختلف متفاوت است در حالیکه این مساله در نسل اول و تا حدودی در نسل دوم بی‌اهمیت است. مسلماً به دنبال دگرگونی‌هایی در جامعه ایران، همچون اصلاحات ارضی، ورود سپاه دانش و بهداشت به روستاها، ورود رسانه های جمعی و تکنولوژیهای ارتباطی و افزایش ارتباط بین نواحی روستایی و شهرها و پس از آن با انقلاب ۱۳۵۷ و تحولات سریعی که بعد از انقلاب با ورود نهادهای انقلابی به روستاها رخ داد تجربه جامعه پذیری نسل سوم بسیار متفاوت از تجربه جامعه پذیری نسل دوم و خصوصاً نسل اول است که این روند، تفاوت نسلی را از شدت و سرعت بیشتری برخوردار کرده است. در واقع بازتاب ذهنیت متفاوت نسل دوم و سوم نسبت به نسل اول که متأثر از تجربه اجتماعی شدن متفاوت آنهاست را می‌توان در عملکرد آنها دید که اهمیت و توجه روستاییان به تحصیلات و سرمایه فرهنگی، به این روند شدت بخشیده است. بنابراین، جابه‌جایی پی‌درپی نسل‌ها در جامعه روستایی، امکان نوسازی مجدد فکر و عمل موجود و تولید سبک‌های زندگی جدیدتر را در پی دارد که از این طریق راه تغییر اجتماعی را هموار می‌سازند.

شاید غالب رفتارهای سبک زندگی روستایی به این گونه نباشد. چون اغلب پاسخگویان نسل سومی با والدین خود زندگی می‌کنند و تا حدودی تحت تاثیر سبک زندگی آنها هستند اما مطمئناً تمایلات آنها به داشتن سبک زندگی متفاوت از والدین خود در زندگی آینده آنها انعکاس خواهد یافت. ما در علم با نشانه‌ها سر و کار داریم و اینها نشانه‌اند، نشانه‌ای از آنچه که در حال اتفاق افتادن است. جمعیت جوانان تحصیلکرده روستا که در سن ازدواج قرار دارند و هر یک تا کم‌تر از یک دهه خانواده‌ای را شکل می‌دهند چه تحولاتی را رقم خواهند زد؟ شناخت وضعیت فعلی تحولات روستا و رفتارهای مصرفی جوانان روستا مطمئناً چشم‌انداز واضحی از آینده جامعه

روستایی به دست خواهد داد و این امر محقق نمی‌شود جز با بررسی‌های علمی که به محتوی و کیفیت زندگی جامعه روستایی پردازد آن هم نه به صورت سطحی و کمی. نمی‌توان نگاه توسعه‌ای به روستا داشت و در عین حال چشم بر روی تحولات در حال وقوع در جامعه روستایی بست. بدون شک این تغییرات پیامدهای اجتماعی-اقتصادی در جامعه روستایی دارد که بر روند توسعه آن تاثیر می‌گذارد.

پی نوشت ها

1-Rural Rapid Appraisal	7-Participatory Rural Appraisal
2-Participatory Rural Appraisal	8-Metbakh
3-Troll	9-Kale
4- Socialization hypothesis	10-Serko
5-Habitus	11-field
6-Rural Rapid Appraisal	

فهرست منابع و مآخذ

- اینگلهارت، رونالد (۱۳۸۲). **تحولات فرهنگی در جوامع صنعتی**. ترجمه مریم وتر. تهران: نشر کویر، باکاک، رابرت (۱۳۸۱). **مصرف**. ترجمه: خسرو صبری. تهران: انتشارات شیراز.
- بالس، کریستوفر (۱۳۸۰). **"ذهنیت نسلی"**. ترجمه حسین پاینده. **فصلنامه ارغنون**، شماره ۱۹، تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد،
- بورديو، پی‌یر (۱۳۸۰). **نظریه کنش (دلایل عملی و انتخاب عقلانی)**. ترجمه مرتضی مردیها. تهران: انتشارات نقش و نگار،
- خسروی، خسرو (۱۳۸۰). **جامعه‌شناسی روستای ایران**. تهران: نشر فرس،
- کوزر، لوئیس (۱۳۷۹). **زندگی و اندیشه بزرگان جامعه شناسی**. ترجمه محسن ثلاثی. تهران: انتشارات علمی،
- فاضلی، محمد (۱۳۸۲). **مصرف و سبک زندگی**. تهران: نشر قم،
- عاملی، سعید رضا (۱۳۸۳). **"تکنولوژی همزمان ارتباطات و دو فضایی شدن فرهنگ"**. **فصلنامه جامعه‌شناختی دیدگاه**. سال اول، شماره ۱ و ۲، دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران.
- علیخانی، علی اکبر (۱۳۸۲). **نگاهی به پدیده گسست نسلیها**. تهران: پژوهشکده علوم انسانی و اجتماعی جهاد دانشگاهی،
- Thyra C(1996) , **"Definition of Life Style and its Application to Travel Behavior"**, Department of Marketing at the Aarhus V, Denmark.
- Chambers Robert(2006), **"Notes for Participant in PRA-PLA Familiarisation Workshops in 2006"**, Participation Resource Center at IDS, Institute Of Development Studies University Of Sussex.